

Sproglige udfordringer i Ernæringsassistent- uddannelsen

Sammenfatning af hovedresultater og
anbefalinger

Titel: Sproglige udfordringer i Ernæringsassistentuddannelsen – Sammenfatning af hovedresultater og anbefalinger

Udarbejdet for: Fagligt Udvalg for Ernæringsassistentuddannelsen

Udarbejdet af: mhtconsult

Forfatter: Margit Helle Thomsen

Udgivet: Maj 2022

Copyright: Fagligt Udvalg for Ernæringsassistentuddannelsen

Forsidebillede: Copyright tilhører SEVU. Billedet er illustrativt og ikke et udtryk for rapportens indhold.

Holdninger og synspunkter, der kommer til udtryk i rapporten, er det pågældende konsulentfirma ansvarlig for. De er således ikke nødvendigvis et udtryk for Fagligt Udvalg for Ernæringsassistentuddannelsens synspunkter.

Forord

Fagligt Udvalg for Ernæringsassistentuddannelsen tog initiativ til en analyse, der skulle belyse de sproglige udfordringer, som påvirker tosprogede elevers vej gennem ernæringsassistentuddannelsen. Baggrunden var, at andelen af tosprogede elever var fordoblet inden for en femårs periode, men at gennemførselsgraden for disse elever var stagneret. Analysen har - med udgangspunkt i de udfordringer, eleverne møder - beskrevet en række anbefalinger til tiltag i branchen og på skolerne, der kan støtte eleverne til i højere grad at gennemføre uddannelsen på trods af deres udfordringer.

Analysen er udarbejdet for midler fra 'Pulje til lærepladsunderstøttende tiltag' administreret af Arbejdsgivernes Uddannelsesbidrag (AUB).

Vi håber, at rapporten kan inspirere skoler og læresteder til at iværksætte aktiviteter, der kan støtte eleverne i at gennemføre uddannelsen til ernæringsassistent.

/ Fagligt Udvalg for Ernæringsassistentuddannelsen

SPROGLIGE UDFORDRINGER I ERNÆRINGSASSISTENTUDDANNELSEN

SAMMENFATNING AF HOVEDRESULTATER OG ANBEFALINGER

Margit Helle Thomsen
mhtconsult
Maj 2022

INDLEDNING

”Sproget er udfordrende, men man skal ikke give op, men blive ved, så jeg kan uddanne mig. Det bliver bedre og bedre...”(Citat fra elevinterview).

Dette notat sammenfatter hovedresultater og anbefalinger fra en undersøgelse af sproglige udfordringer blandt tosprogede elever i ernæringsassistentuddannelsen. Undersøgelsen er udført for FUE, Fagligt Udvalg for ernæringsassistentuddannelsen, i perioden fra december 2021 til og med april 2022. Undersøgelsen har sin baggrund i de udviklingstendenser, der i en årrække har præget både tilgang og frafald blandt tosprogede elever i uddannelsen. Hvor nye tosprogede elever udgjorde 13 pct i skoleåret 2015-16, var andelen **fordoblet** til 26 pct i skoleåret 2020-21¹, svarende til godt en fjerdedel af den samlede elevtilgang. Men sideløbende med denne vækst har andelen af tosprogede elever, der fuldfører uddannelsen, været stagnerende.

Samtidig melder både skoler og branchevirksomheder om et voksende rekrutteringspres i branchen. Det har givet anledning til at over-

veje, hvad der kan ligge til grund for tosprogede elevers lave gennemførelsesgrad. Hovedtesen har været, at årsagen først og fremmest skal søges i sproglige udfordringer inden for en uddannelse, som stiller store krav til både mundtlig og skriftlig kommunikation.

På denne baggrund tegner undersøgelsen et bredt billede af de sproglige udfordringer, der påvirker tosprogede elevers vej gennem ernæringsassistentuddannelsen. Som et overordnet resultat har både elever, skoler og virksomheder bekræftet, at sproglige udfordringer er en realitet og ikke blot en myte. Men undersøgelsen viser også, at skoler og virksomheder kan have svært ved at sætte en nøjagtig finger på, hvorfor der opstår sproglige problemer, og hvordan man bedst håndterer dem. Hertil kommer, at sproglige udfordringer kan være tæt sammenflettede med faglige, virksomhedskulturelle og samarbejds-mæssige forhold.

Det følgende sammenfatter nogle hovedresultater ud fra et sprogligt, fagligt, branchemæssigt og samarbejds-mæssigt perspektiv.

¹ Jf Halvårlig Datarapport for FUE, august 2021 og februar 2022.

HOVEDRESULTATER I ET SPROGPERSPEKTIV

HVERDAGSSPROG OG FAGSPROG HÆNGER TÆT SAMMEN

Nogle skoler og branchevirksomheder fremhæver især hverdags sproget og tosprogede elevers mangelfulde forudsætninger for at indgå i den daglige kommunikation som den største udfordring. Andre peger i stedet på uddannelsens teori og de krav, teorien stiller til tosprogede elevers tilegnelse og forståelse af fagbegreber og fagudtryk. Der er således delte meninger om, hvorvidt det er det kommunikative hverdags sprog eller fagsproget, der volder de største problemer i undervisning og praktik.

Forskere og lærere med mange års erfaring fra andetsprogsforskning og undervisning gør i stedet opmærksom på, at hverdags sprog og fagsprog begge spiller en rolle, når tosprogede elever skal anvende sproget i en faglig læringsproces, hvor både teori og praksislæring er vigtige og sidestillede elementer. Hverdags sproget formidler den faglige dialog i uddannelsesmiljøet og på arbejdspladsen. Men denne formidling lykkes kun, hvis hverdags sproget er **fagligt funktionelt** og rummer de faglige begreber. Hverdags sproget og fagsproget indgår således i en gensidig udviklingsproces, der hænger snævert sammen med fagets og uddannelsens kontekst.

Tosprogede elever kan opleve at være slået sprogligt tilbage til start, når de påbegynder den erhvervsfaglige uddannelse. Men i virkeligheden er der tale om en proces, hvor tosprogede elevers hverdags sprog skal relateres og "tones" til det nye fagsprog og ordforråd.

DET FØRFAGLIGE SPROG ER ET TREDJE VIGTIGT SPROG

Når sprogforskere og sproglærere skal forklare tosprogede elevers udfordringer, opererer de desuden med et tredje sprog og taler ud over hverdags sproget og fagsproget om det såkaldte **førfaglige sprog** – eller **gråzonesproget**, som det også kaldes. Det førfaglige sprog består hverken af hverdagsord eller egentlige fagord, men er en slags faglige støtteord, som ofte benyttes i faglige tekster, opskrifter og mundtlige forklaringer af fagteori, for eksempel:

Kulinariske **præferencer**

Anretning af mad

Det professionelle **værtsskab**

Må ikke **udkoges**

De førfaglige ord indgår sjældent i tosprogedes hverdags sprog og liste over fagbegreber. Derfor kan de førfaglige ord blokere for elevernes forståelse af en faglig tekst eller en mundtlig instruktion. Konklusionen er, at tosprogede elevers sproglige udfordringer i mange tilfælde vil bunde i en manglende forståelse for det førfaglige sprog, som hyppigt anvendes i skoler og køkkener uden nærmere forklaring, fordi de ikke er egentlige fagudtryk.

SPROGBEHOVSANALYSE KAN SYNLIGGØRE DET FØRFAGLIGE SPROG

Erfaringer fra blandt andet sosu-området har vist, at en **sprogbehovsanalyse** af den hverdags sproglige, fagsproglige og førfaglige kommunikation kan kortlægge det præcise sproglæringsbehov for tosprogede elever og danne grundlag for en sprogræning, der retter sig direkte mod konkrete situationer i både den teoretiske undervisning og praksislæringen.

HOVEDRESULTATER I ET FAGPERSPEKTIV

TOSPROGEDE ELEVER MED MOD PÅ UDDANNELSE OG ARBEJDE I BRANCHEN

Flere tosprogede elever har i undersøgelsen tilkendegivet, at valget af ernæringsassistentuddannelsen både er udtryk for et fagligt valg og et bredere ønske om at gennemføre en uddannelse. Eleverne er bevidste om, at erhvervskompetencegivende uddannelse har høj prioritet på det danske arbejdsmarked og kan være adgangsbilletten til stabil beskæftigelse og selvforsørgelse.

Konklusionen er, at de tosprogede elevers uddannelsesvalg har været begrundet i selve faget, men også i en målrettet plan om at opnå uddannelse og styrke mulighederne for fast fodfæste på arbejdsmarkedet. Det varierer fra elev til elev, om fagperspektivet, uddannelsesperspektivet eller arbejdspektivet vejer tungest. Men resultatet er, at tosprogede elever i mange tilfælde er kendetegnet ved et stærkt engagement, en stor viljestyrke og en vedholdenhed, der har fået dem til at fortsætte i uddannelsen trods sproglige udfordringer.

FAGLIGE RESSOURCER KAN GÅ UNDER RADAREN

Flere tosprogede elever har understreget, at de ernæringsfaglige uddannelseskraav ikke i sig selv volder vanskeligheder. Udfordringen ligger i den sproglige dimension og behovet for uddybende forklaringer. Det kan især blandt fagligt ambitiøse elever skabe en vis afmagtsfølelse, fordi de sproglige udfordringer kan blive forvekslet med **manglende faglighed** og overskygge elevernes faktiske faglige forståelse og fagkompetencer.

Undersøgelsen tyder på, at sproget kan stille sig i vejen allerede i ansøgningsfasen, hvor

fagligt motiverede og erfarne tosprogede ansøgere i nogle tilfælde afvises med henvisning til utilstrækkelige sprogkompetencer.

Det peger på behovet for en helhedsorienteret bedømmelse af tosprogede ansøgers sproglige og faglige kompetencer, hvor den faglige afklaring også indbefatter de personlige ressourcer til at give sig i kast med et krævende uddannelsesforløb.

HOVEDRESULTATER I ET BRANCHEPERSPEKTIV

ENGAGEREDE OG STABILE ELEVER MED ET SÆRLIGT LÆRINGSBEHOV

Som et af hovedresultaterne har skoler og virksomheder delt en voksende bekymring over fagets og branchens rekrutteringssituation. Den stigende andel af tosprogede elever i uddannelsen er et velkomment tegn. Men den lave gennemførelsesgrad blandt tosprogede elever kalder samtidig på løsninger, der både kan tilvejebringe en øget tilgang og dæmme op for frafald.

Konklusionen er, at der i et fremadrettet perspektiv kan være behov for et **paradigmeskifte**, hvor tosprogede elevers sproglige udfordringer ikke betragtes som en bremseklovs for uddannelse. Tosprogede elevers sproglige udfordringer må derimod anskues som et **særligt læringsbehov**, der skal tilgodeses inden for et samlet forberedende og erhvervskompetencegivende uddannelsesforløb.

En proaktiv tilgang til tosprogede elevers særlige læringsbehov kan samtidig indebære, at skoler og branchevirksomheder må tilpasse nogle af de kommunikative og madkulturelle forventninger, der hidtil har vanskeliggjort vejen gennem uddannelsen for mange tosprogede elever.

HOVEDRESULTATER I ET SAMARBEJDSPERSPEKTIV

Nogle skoler og branchevirksomheder har beskrevet, hvordan de samarbejder tæt om elevers overgange mellem skole- og praktikperioder. Det sker eksempelvis gennem **treparts-samtaler**, hvor elev, lærer og praktikvejleder drøfter både ressourcer og særlige læringsbehov til brug for den næste periode. Undersøgelsen tyder dog ikke på, at samspillet mellem skoler og virksomheder altid foregår helt systematisk.

KONTINUITET STYRKER LÆRING

Konklusionen er, at jo bedre det tværgående samarbejde og videndelingen mellem skole og praktiksted fungerer, desto bedre kontinuitet og læringsflow bliver der i den enkelte elevs uddannelsesforløb. Det gælder ikke mindst for tosprogede elever med særlige læringsbehov.

ANBEFALINGER TIL DET FAGLIGE UDVALG

SPROGBEHOVSANALYSE AF ERNÆRINGSASSISTENTUDDANNELSEN

Skoler og branchevirksomheder har generelt været i tvivl om, hvordan de bedst og mest effektivt kan afhjælpe sproglige udfordringer blandt tosprogede elever. Sprogforskere og sprogundervisere med speciale i andetsprogsundervisning har samtidig anbefalet sprogbehovsanalyser som led i forberedelsen af særligt tilrettelagte undervisningsforløb med branchedansk til tosprogede elever eller medarbejdere. En sprogbehovsanalyse bygger blandt andet på detaljerede observationer af alle kommunikative situationer, fagsproglige

krav og førfaglig begrebsbrug i både skoleperioder og praktikperioder.

DET ANBEFALES, at der på centralt niveau iværksættes en sprogbehovsanalyse, der kan kaste et detaljeret lys over sprogligt udfordrende situationer og pege på konkrete læringsbehov blandt tosprogede elever. En sprogbehovsanalyse skal samtidig anbefale konkrete indsatser og metoder, der effektivt styrker tosprogede elevers samlede sproglige og faglige læring i hele uddannelsesforløbet på tværs af skoler og branchevirksomheder.

SPS OG EN TILPASSET IT-RYGSÆK TIL SPROGLIGE UDFORDRINGER

Flere skoler tilbyder læse- og skrivestøttende hjælpeprogrammer til tosprogede elever i form af IT-rygsækken. Enkelte skoler råder selv over licenser til IT-rygsækken, mens andre har opnået SPS støtte begrundet i tosprogede elevers sproglige udfordringer og særlige risiko for frafald. Men som udgangspunkt er tosprogede elever ikke i målgruppe for disse støtteforanstaltninger..

DET ANBEFALES, at der på centralt niveau sker en sondering af de finansielle og tekniske muligheder for at udvikle en IT-rygsæk, der er målrettet de særlige sproglæringsbehov blandt tosprogede elever med sproglige udfordringer.

ANBEFALINGER TIL SKOLER OG LOKALE UDDANNELSESUDVALG

GF+ MED ERHVERVSRETTET ANDET-SPROGSDANSK

Flere skoler har overvejet, om GF+ kan være en velegnet vej til at etablere forberedelsesforløb for tosprogede, der opfylder de generelle adgangskrav. Det kan være ansøgere,

som sigter målrettet mod GF2 på ernæringsassistentuddannelsen, men har brug for en sproglig opkvalificering med vægt på både fagsprog, førfagligt sprog og bedre funktionelt hverdagsprog inden endelig optagelse. Det kan også være tosprogede med behov for en yderligere afklaringsproces. For begge grupper kan et 10 ugers GF+ forløb tilrettelægges med en sammensætning af erhvervsfag og kombinationsfag, der især giver plads for den fagrettede sproglæring.

DET ANBEFALES, at skoler og LUU i samråd udvikler konkrete GF+ forløbsmodeller for tosprogede med sproglige behov og med hensyntagen til elevernes forsørgelsesmuligheder.

BRANCHERETTET DANSKKVALIFICERING MED FVU

Inden for andre brancher som eksempelvis sosu-området er der gjort forsøg med særlige forløb for tosprogede via mulighederne i FVU-loven. Som eksempel kan nævnes et virksomhedsforlagt og brancherettet danskundervisningsforløb for sosu-elever i en kommune. Gennem 17 undervisningsuger med en ugentlig mødegang modtog eleverne undervisning i FVU-dansk med fokus på læseforståelse, grammatik, fagord og førfagligt ordforråd mv. FVU-dansk blev suppleret med en særlig tilrettelagt træning i mundtlig kommunikation og udtaletræning via et fondsfinansieret ekstramodul. Arbejdspladsen blev økonomisk kompenseret for elevernes undervisningstid via SVU midler.

DET ANBEFALES, at skoler og LUU i samråd med sprogskoler afsøger mulighederne for at tilrettelægge brancherettet danskundervisning for tosprogede elever som led i praktikperioder – herunder mulighederne for at etablere elevhold på tværs af flere branchevirksomheder i et lokalområde eller en region.

VÆRKTØJER TIL KOMBINERET SPROG- OG KOMPETENCESCREENING

Flere skoler har oplyst, at de indimellem ser sig nødsaget til at afvise tosprogede ansøgere, der formelt opfylder optagelseskravene. Det sker med begrundelse i ansøgernes mangelfulde kommunikative kompetencer i optagelsessamtalen. Men samtidig kan nogle ansøgere ved nærmere eftersyn være i besiddelse af en stærk faglighed og motivation, som i en samtale overskygges af de sproglige udfordringer. Når samtalerne finder sted telefonisk, kan forhold som personlig udstråling og kropssprog mv også gå tabt i optagelsesproceduren.

DET ANBEFALES, at skoler og LUU indsamler erfaringer fra eksisterende screeningsværktøjer med særlig vægt på værktøjer, der kan kombinere en sproglig og faglig kompetencevurdering. En mulighed kan eventuelt være screeningsværktøjer inden for FVU-området.

LOKALE LEKTIECAFÉER MED LÆSEVEJLEDNING OG DANSK

Nogle skoler har etableret lokale lektiecaféer med enten frivillige eller obligatoriske tilbud til både tosprogede og dansksprogede om sprogstøttende vejledning ved en læsevejleder eller dansklærer.

DET ANBEFALES, at skoler og LUU iværksætter et udviklingsarbejde med henblik på at vurdere de organisatoriske og økonomiske rammebetingelser for lokale tilbud om uddannelses- og brancherelateret sprogundervisning. Det kan eventuelt være modeller, hvor rutine-rede andetsprogsundervisere på timebasis hjælper med at planlægge sprogstrategier med klare sproglige læringsmål og læringsplaner for tosprogede elever.

DIGITAL PORTAL MED VISUELLE LÆRINGSMETODER OG MATERIALER

Både skoler og virksomheder har givet eksempler på, hvordan visuelle virkemidler i form af blandt andet piktogrammer, sprogekort, in-

struktionsvideoer og lydbøger kan understøtte tosprogede elevers faglige læring i både undervisning og praktik. Muligheden for at sammenholde og gentage billeder, videooptagelser, lyd og modeltekster fremmer ifølge andetsprogsforskere og andetsprogsundervisere tosprogede elevers faglige indøvelse og forståelse.

DET ANBEFALES, at skoler og lokale uddannelsesudvalg går sammen på tværs om at opbygge en digital portal - et digitalt metodekatalog - hvor fagets teorier forklares og illustreres via demonstrationsvideoer, lyd og udtale, forklaring af færfaglige ord, for eksempel i tilknytning til undervisning i grundtilberedningsmetoder. Portalen skal løbende kunne udbygges med nye materialer til fælles gavn for elever, lærere og praktiksteder over hele landet. Portalen skal endvidere være tilgængelig fra computere, tablets og smartphones.

VEKSELVIRKNING MELLEM TEORI OG PRAKSIS I UNDERVISNINGEN

Nogle tosprogede elever har efterlyst en større vekselvirkning mellem den teoretiske og praktiske undervisning ud fra den erfaring, at lange teoridage svækker læringseffekten, når den faglige læring samtidig er underlagt en ekstra sproglig bearbejdelse. Det er en udfordring, der desuden er velkendt i andre uddannelsessystemer med undervisning for tosprogede elever.

DET ANBEFALES, at skoler og LUU lokalt drøfter mulighederne for at lægge undervisningsplaner med større vekselvirkning mellem de teoretiske og praktiske fag. Det kan eksempelvis være i form af halve dage, med tættere samspil mellem teori og praktisk afprøvning.

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER I EN MANGFOLDIG VIRKSOMHEDSKULTUR

Undersøgelsen har vist, at forståelsen for dansk madkultur udgør en central fagkompetence og i nogle tilfælde også en forudsæt-

ning for, at tosprogede elever får en uddannelsesaftale med en virksomhed. Et omstridt punkt i madkulturen er bearbejdelsen og tilsmagningen af svinekød. Det kan være en kulturel udfordring for nogle tosprogede elever med muslimsk baggrund såvel som for køkkener, der fastholder kravet om tilsmagning uanset religiøse traditioner. Samtidig ændrer den generelle mangfoldighedsudvikling i samfundet gradvist begrebet om madkultur, og flere skoler inkluderer internationale madkulturer i undervisningen.

DET ANBEFALES, at der udarbejdes et inspirationskatalog til branchevirksomheder og skoler med introduktioner og guidelines i forhold til de kritiske opmærksomhedspunkter, der knytter sig til en stigende mangfoldighed i arbejdslivet og i alle samfundets institutioner. Kataloget kan give konkrete idéer og forslag til, hvordan man lokalt kan tackle kulturelle udfordringer omkring madkulturer såvel som materialer om arbejdsmarkedets spilleregler mv. Eksisterende vejledningsmaterialer kan med fordel inddrages og nyttiggøres på tværs af skoler og virksomheder.
